

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Dokumentų valdymo skyrius
2018 02 26*

KETVIRTASIS SKYRIUS

Byloje Činga prieš Lietuvą

(Peticija Nr. 69419/13)

SPRENDIMAS
(Dėl esmės)

STRASBŪRAS

2017 m. spalio 31 d.

Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Činga prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Ketvirtasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininkės Ganna Yudkivska,
teisėjų Paulo Pinto de Albuquerque,
Faris Vehabović,
Egidijaus Kūrio,
Iulia Motoc,
Carlo Ranzoni,
Péter Paczolay

ir *skyriaus kanclerės* Marialena Tsirli,
po svarstymo uždarame posėdyje 2017 m. spalio 10 d.
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Ramūnas Činga (toliau – pareiškėjas), 2013 m. spalio 24 d. Teismui pateikęs peticiją (Nr. 69419/13) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjui atstovavo Vilniuje praktikuojanti advokatė R. Laurinavičienė. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė K. Bubnytė.

3. Pareiškėjas tvirtino, kad normaliam namo eksploatavimui būtinos komunikacijos buvo žemės sklype, kuriį jis turėjo grąžinti valstybei, o jam skirta kompensacija buvo per maža.

4. 2016 m. birželio 22 d. peticija perduota Vyriausybei.

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

5. Pareiškėjas gimė 1963 m. ir gyvena Zujūnuose.

6. 1988 m. pareiškėjui skirtas 0,15 ha ploto žemės sklypas gyvenamajam namui statyti.

7. 1992 m. valdžios institucijos pareiškėjui skyrė dar 0,05 ha žemės, panašaus dydžio sklypai skirti dar 24 asmenims.

8. 1993 m. balandžio 15 d. pareiškėjas iš valstybės nusipirko 0,2 ha žemės. Tuo metu Vilniaus apskrities detalusis planas dar nebuvo parengtas.

Vis dėlto pareiškėjui skirtą žemės sklypą patvirtino apskrities vyr. architektas.

9. Pareiškėjas gavo oficialų leidimą statyti namą sklype ir gyvena ten nuo 2004 m. Šis namas – nuolatinė pareiškėjo ir jo šeimos gyvenamoji vieta. 0,05 ha žemės sklype, kuris pareiškėjui skirtas 1992 m. (žr. šio sprendimo 7 punktą), buvo įrengti vandens valymo įrenginiai, dujotiekio ir vandentiekio įvadai, elektros skaitiklis.

A. Pareiškėjo kaimynų iškelta civilinė byla

10. 2006 m. du kaimynai pareiškėjui iškėlė civilinę bylą. Jie tvirtino, kad 0,05 ha pareiškėjo žemė užėmė dalį gatvės ir pareiškėjas ją aptvėrė betono tvora, todėl buvo nebeįmanoma naudotis gatve. Jie prašė teismo šiai sklypo daliai nustatyti servitutą.

11. 2006 m. rugsėjo 26 d. Vilniaus rajono apylinkės teismas nusprendė, kad kaimynų teisės nebuvo pažeistos, nes jie galėjo patekti į savo sklypus. Tačiau teismas nurodė pareiškėjui sudaryti vienam iš kaimynų galimybę patekti prie savo elektros skaitiklio.

12. Pareiškėjo kaimynai šį sprendimą apskundė, tačiau 2007 m. sausio 4 d. Vilniaus apygardos teismas paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą nepakeistą. Teismas nurodė, kad pagal nacionalinės teisės nuostatas servitutas nustatomas tik tada, jei turtu neįmanoma naudotis jokia kitu būdu (žr. šio sprendimo 42 punktą). Tai reiškia, kad servitutas gali būti nustatytas tuo atveju, kai tai objektyviai būtina. Tai, kad kaimynai turėjo naudotis kitu keliu ir dėl to jiems patekti į savo nuosavybę buvo sunkiau, nesuteikė pagrindo apriboti kito asmens, t. y. pareiškėjo, nuosavybės teisių.

13. Pareiškėjo kaimynai pateikė kasacinį skundą, ir 2007 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nustatęs, kad dėl tų pačių aplinkybių buvo nagrinėjamos dvi civilinės bylos, sustabdė civilinės bylos nagrinėjimą, iki bus priimtas sprendimas kitoje byloje (žr. šio sprendimo 15 punktą).

14. 2009 m. gegužės 29 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko galioti Vilniaus apygardos teismo 2007 m. sausio 4 d. nutartį. Teismas konstatavo, kad 0,2 ha žemės sklypą pareiškėjas įsigijo 1993 m. Pirkimo–pardavimo sutarties teisėtumas buvo įrodytas nacionaliniuose teismuose (žr. šio sprendimo 17 punktą). Tai, kad pareiškėjas buvo sąžiningas žemės įgijėjas, nebuvo paneigta, ir tą galima būtų padaryti tik atnaujinus atitinkamos bylos procesą. Teismas konstatavo, kad vien tai, jog pareiškėjo kaimynai pageidavo naudotis jo žeme dėl patogumo, nesuteikia pagrindo nustatyti servitutą.

B. Prokuroro iškelta civilinė byla

15. 2007 m. spalio mėn. prokuratūra inicijavo bylos iškėlimą, prašydama nacionalinių teismų panaikinti nacionalinių valdžios institucijų sprendimus

ir pirkimo–pardavimo sutartį, pagal kurią pareiškėjas įsigijo 0,05 ha žemės, pritaikyti restituciją ir sugrąžinti 0,05 ha žemės sklypą valstybei, taip pat sumokėti pareiškėjui 15 litų (4,34 euro) kompensaciją. Prokuroras tvirtino, kad valdžios institucijos, skirdamos pareiškėjui 0,05 ha sklypą, pažeidė nacionalinę teisę, todėl jis turėjo būti sugrąžintas valstybei. Prokuroras taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas už žemę buvo sumokėjęs 1 500 rublių, o tai prilygo apytiksliai 15 litų. Be to, prokuroras nurodė, kad apie pažeidimą jis sužinojo tik 2007 m. rugpjūčio 30 d., gavęs eksperto išvadą.

16. 2008 m. balandžio 11 d. Vilniaus rajono apylinkės teismas nusprendė, kad žemė pareiškėjui parduota pažeidžiant nacionalinės teisės nuostatas (žr. šio sprendimo 65 punktą). Ginčijami sprendimai buvo susiję su nuosavybės teisių į žemę suteikimu, kuriuo pagrįstai buvo suinteresuota visuomenė, todėl prokuroro reikalavimas buvo susijęs su viešuoju interesu. Pareiškėjui nurodyta grąžinti sklypą valstybei, iš kurios jam priteista 15 litų. Tos potvarkio dalys, kuriomis pareiškėjui skirta dar 0,05 ha žemės, taip pat atitinkama pirkimo–pardavimo sutarties dalis panaikintos.

17. Šį sprendimą pareiškėjas apskundė. 2008 m. gruodžio 10 d. Vilniaus apygardos teismas pažymėjo, kad, kaip teigė prokuroras ir pirmosios instancijos teismas, bet koks žemės skirstymo tvarkos normų pažeidimas yra viešojo intereso pažeidimas. Tačiau papildomi žemės sklypai tuo metu buvo skirti iš viso 25 asmenims, tarp jų – ir pareiškėjui (žr. šio sprendimo 7 punktą), o prokuroras viešojo intereso pažeidimą konstatavo tik pareiškėjo atveju. Teismas taip pat nustatė, kad tuo metu, kai pareiškėjui skirtas pirmasis žemės sklypas (žr. šio sprendimo 6 punktą), jokių kitų sklypų suformuota nebuvo, už jo sklypo ribos buvo laisva žemė. Todėl jis negalėjo žinoti, kad jam papildomai skirtas 0,05 ha žemės sklypas ateityje gali užimti dalį kelio, nes kelio nebuvo nei sudarant vietovės detalų planą, nei parduodant atsakovui žemės sklypą (žr. šios išvados 8 punktą). Teismas nurodė, kad skiriant pareiškėjui papildomą sklypą pažeista papildomo žemės skirstymo tvarka, tačiau jis buvo sąžiningas įgijėjas. Klaidas padarė valdžios institucijos, ir žemės paėmimas iš pareiškėjo būtų jam sukėlęs neproporcingai dideles pasekmes. Teismas pažymėjo, kad pareiškėjo kaimynai galėjo nesunkiai pateikti į savo sklypus kitais keliais ir jų teisės nebuvo pažeistos. Todėl teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir atmetė prokuroro ieškinį. Bylos medžiagoje nėra informacijos apie tai, ar buvo pateiktas kasacinis skundas.

C. Proceso atnaujinimas

18. Prokuroras kreipėsi dėl proceso atnaujinimo byloje, kuri užbaigta 2008 m. gruodžio 10 d. sprendimu (žr. šio sprendimo 17 punktą). Jis tvirtino, kad Vilniaus apygardos teismas padarė teisės normos taikymo klaidą, taip pat nurodė, kad papildomas žemės sklypas pareiškėjui turėjo būti skirtas tik parengus žemės reformos žemėtvarkos projektą. Be to,

0,05 ha sklypo skyrimas pareiškėjui prieštaravo viešajam interesui, nes ant kelio jis pasistatė betoninę tvorą. Prokuroras pridūrė, kad kasacinis skundas dėl apygardos teismo sprendimo iš tiesų buvo pateiktas, bet Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jį atmetė.

19. 2009 m. gruodžio 4 d. Vilniaus rajono apylinkės teismas padarė išvadą, kad prašymą atnaujinti procesą galima pateikti tik dėl sprendimo, kuris buvo apskūstas (žr. šio sprendimo 57 punktą). Prokuroras teigė, kad klaidą padarė Vilniaus apygardos teismas, o ne Vilniaus rajono apylinkės teismas. Jei prokuroro prašymas atnaujinti procesą būtų patenkintas, pirmosios instancijos teismas turėtų spręsti dėl aukštesnės instancijos teismo sprendimo teisėtumo, o nacionalinė teisė nesuteikia galios pirmosios instancijos teismui panaikinti aukštesnės instancijos teismo priimto sprendimo. Todėl prokuroro prašymas atnaujinti procesą buvo atmestas.

20. Generalinis prokuroras padavė atskirąjį skundą. 2010 m. gegužės 25 d. Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad procesas byloje dėl apygardos teismo sprendimo negali būti atnaujintas. Priešingu atveju kasacijos institutas prarastų prasmę, o proceso atnaujinimo institutas galėtų būti naudojamas kaip priemonė priimtų teismų sprendimų vykdymui vilkinti. Be to, kreiptis į teismą su prašymu atnaujinti procesą asmuo turi per tris mėnesius (žr. šio sprendimo 58 punktą). Ginčijamas sprendimas priimtas 2008 m. gruodžio 10 d., o prokuroras dėl proceso atnaujinimo kreipėsi tik 2009 m. liepos 8 d., kai trijų mėnesių terminas jau buvo pasibaigęs. Todėl 2009 m. gruodžio 4 d. Vilniaus rajono apylinkės teismo nutartį teismas paliko nepakeistą.

21. Generalinis prokuroras padavė kasacinį skundą. 2010 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad generalinis prokuroras gali prašyti atnaujinti procesą visais atvejais, kai byla užbaigta pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo sprendimu (žr. šio sprendimo 56 ir 57 punktus) Be to, vien tai, kad apylinkės prokuroras iškėlė civilinę bylą, nereiškia, kad generalinis prokuroras turėjo apie tai žinoti. Todėl teismas konstatavo, kad minėti procesai (žr. šio sprendimo 18 ir 24 punktus) buvo atskiri ir terminas prašyti atnaujinti procesą nebuvo praleistas. Galiausiai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nekonkretizuodamas pažymėjo, kad žemesnieji teismai tinkamai neįvertino aplinkybių, dėl kurių tariamai buvo pažeistas viešasis interesas, ir perdavė prašymą dėl proceso atnaujinimo apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

22. 2011 m. liepos 14 d. Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas nutartyje (žr. šio sprendimo 19 punktą) nepateikė pakankamai argumentų, pagrindžiančių, kad buvo padaryta aiški teisės normos taikymo klaida (žr. šio sprendimo 57 punktą), o be jų apeliacinės instancijos teismas neturi galimybės padaryti išvados, ar generalinio prokuroro prašymas atnaujinti procesą išnagrinėtas tinkamai. Todėl teismas nusprendė perduoti bylą Vilniaus rajono apylinkės teismui nagrinėti iš naujo.

23. 2011 m. spalio 25 d. Vilniaus rajono apylinkės teismas padarė išvadą, kad teisės taikymo klaida teismo sprendime, dėl kurio prašoma atnaujinti procesą, turi būti ne tik aiški, bet ir esminė (žr. šio sprendimo 57 punktą). Aiški teisės taikymo klaida galėtų būti imperatyvios teisės normos netaikymas, teisės normos prasmės netinkamas išaiškinimas, neginčijamai neprotingas vertinamojo pobūdžio aplinkybių įvertinimas ir panašūs atvejai. Nagrinėjamu atveju generalinio prokuroro prašyme išdėstytos aplinkybės neleidžia konstatuoti, kad procesą byloje reikėtų atnaujinti. Vilniaus apygardos teismo sprendime (žr. šio sprendimo 17 punktą) buvo detaliam pasisakyta dėl kiekvieno generalinio prokuroro nurodyto galimai padaryto nacionalinės teisės pažeidimo ir pateikta motyvuota išvada. Proceso atnaujinimas reikštų pakartotinių įrodymų vertinimą, o tai nesuderinama su nacionaline teise ir pagrindine proceso atnaujinimo paskirtimi. Byloje nebuvo duomenų, kad generalinis prokuroras būtų padavęs kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo sprendimo (žr. šio sprendimo 17 punktą). Net jei kasacinis skundas buvo paduotas ir jį atsisakyta priimti, tai reišktų, kad kasacinis teismas nematė pagrindo bylą nagrinėti. Todėl generalinio prokuroro prašymas atnaujinti procesą buvo atmestas.

24. Generalinis prokuroras padavė atskirąjį skundą. 2012 m. kovo 9 d. Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad žemesnės instancijos teismo išvados dėl viešojo intereso nebuvimo buvo nepagrįstos. Nacionalinės teisės normų pažeidimai jau buvo nustatyti, o šios normos buvo privalomos vykdant valstybės turto pardavimą ar nuomą. Tokių normų nesilaikymas buvo tiesiogiai susijęs su viešojo intereso pažeidimu. Todėl teismas nusprendė atnaujinti procesą.

D. Bylos nagrinėjimas iš naujo

25. 2012 m. birželio 15 d. Vilniaus rajono apylinkės teismas nusprendė, kad 2008 m. balandžio 11 d. sprendimas įpareigoti pareiškėją grąžinti valstybei 0,05 ha žemės ir sumokėti jam 15 litų kompensaciją buvo pagrįstas. Teismas konstatavo, kad papildomas 0,05 ha sklypas pareiškėjui skirtas pažeidžiant nacionalinės teisės reikalavimus ir kad Vilniaus apygardos teismas, laikydamas, jog pareiškėjo kaimynų teisės nebuvo pažeistos ir pareiškėjas buvo sąžininga pirkimo–pardavimo sandorio šalis, padarė aiškią teisės taikymo klaidą. Todėl teismas panaikino 2008 m. gruodžio 10 d. Vilniaus apygardos teismo sprendimą ir paliko galioti 2008 m. balandžio 11 d. Vilniaus rajono apylinkės teismo sprendimą (žr. šio sprendimo 16 punktą).

26. Pareiškėjas padavė atskirąjį skundą. 2013 m. sausio 25 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismas paliko pirmosios instancijos teismo nutartį nepakeistą (žr. šio sprendimo 25 punktą). Jis taip pat konstatavo, kad pareiškėjo argumentas, esą jis negalėjo žinoti, kad jo sklypo dalis užtvers

gatvę, nebuvo pakankamai įtikinamas, nes buvo parengtas visos Zujūnų gyvenvietės planas ir buvo akivaizdu, kad jame buvo besitęsiantis kelias, patenkantis į aptariamą 0,05 ha sklypą. Teismas taip pat nurodė, kad pareiškėjas nebuvo pakankamai rūpestingas ir įstatymų nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės (žr. šio sprendimo 37 punktą). Tai, kad pareiškėjas buvo įpareigotas valstybei gražinti 0,05 ha žemės, neužkirto jam kelio prašyti nustatyti servitutą tai valstybinės žemės daliai, kurioje buvo įrengti nuotekų valymo įrenginiai, dujotiekio ir vandentiekio įvadai. Taigi teismas atmetė pareiškėjo argumentą, esą įpareigojimas gražinti valstybei 0,05 ha žemės atėmė iš jo galimybę naudotis savo namu.

27. Pareiškėjas padavė du kasacinius skundus. 2013 m. vasario 22 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė pirmąjį, nes jame nebuvo iškelti svarbūs teisės klausimai, bet buvo kvestionuojamos žemesnės instancijos teismų nustatytos faktinės bylos aplinkybės. Antrasis kasacinis skundas atmestas 2013 m. balandžio 26 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad asmuo, kurio skundą atsisakoma priimti dėl to, kad jame neiškelti svarbūs teisės klausimai, ištaisęs trūkumus turi teisę per įstatymo nustatytą laiką iš naujo paduoti kasacinį skundą. Tačiau teismas konstatavo, kad pareiškėjas, nors savo argumentus ir modifikavo, pirmojo kasacinio skundo trūkumų nepašalino, todėl skundas pripažintinas pakartotiniu ir pagal nustatytą reglamentavimą negali būti priimtas.

E. Pareiškėjo iškelta civilinė byla

28. 2013 m. balandžio mėn. pareiškėjas pateikė prašymą sustabdyti 2012 m. birželio 15 d. Vilniaus rajono apylinkės teismo nutarties ir 2013 m. sausio 25 d. Vilniaus apygardos teismo nutarties vykdymą (žr. šio sprendimo 25 ir 26 punktus). Be to, jis prašė atnaujinti procesą. Pareiškėjas teigė, kad tuo atveju, jei nutarčių vykdymas nebus sustabdytas, jis turės inicijuoti naujus teisinius procesus dėl servituto nustatymo.

29. 2013 m. balandžio 26 d. Vilniaus rajono apylinkės teismas atmetė pareiškėjo prašymą dėl nutarčių vykdymo sustabdymo, nes jo argumentai nesudarė tam pagrindo.

30. 2013 m. rugpjūčio 2 d. Vilniaus rajono apylinkės teismas atmetė pareiškėjo prašymą dėl proceso atnaujinimo. Jis konstatavo, kad pareiškėjo argumentas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių nepagrįstas. Tariamai naujos aplinkybės buvo tai, kad 1986 m. patvirtintas gyvenviečių planas nebuvo įregistruotas valstybiniame registre. Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas, atstovaujamas profesionalaus teisininko, turėjo galimybę susipažinti su generaliniu planu ir informacija apie jo įregistravimą. Be to, tai, kad planas nebuvo įregistruotas, neturėjo esminės reikšmės bylos nagrinėjimui. Registras įsteigtas 1992 m., o veikti pradėjo 1996 m.

31. Pareiškėjas padavė atskirąjį skundą. 2014 m. vasario 27 d. Vilniaus apygardos teismas paliko nepakeistas žemesnės instancijos teismų nutartis ir nusprendė nutraukti pareiškėjo pradėtą apeliacinį procesą.

F. Tolesnė įvykių eiga

32. 2013 m. gegužės mėn. VĮ Registrų centre buvo įregistruota Lietuvos Respublikos nuosavybės teisė į 0,05 ha žemės sklypą.

33. 2015 m. valdžios institucijos atliko 0,05 ha žemės sklypo naudojimo patikrinimą ir nustatė, kad pareiškėjas nepašalina tvoros, medžių, pavėsinės ir trinkelio.

34. 2015 m. rugsėjo mėn. valdžios institucijos išnagrinėjo 2015 m. kovo mėn. pareiškėjo paduotą prašymą dėl 0,05 ha žemės sklypo pirkimo. Valdžios institucijos nurodė, kad sklypo negalima įsigyti, nes tai prieštarautų nacionalinei teisei (žr. šio sprendimo 63 punktą). Tą patį mėnesį iš pareiškėjo pareikalauta pašalinti žemės patikrinimo akte aprašytus statinius. Atrodo, kad minėti objektai turėjo būti pašalinti pareiškėjo lėšomis.

35. 2016 m. kovo mėn. valdžios institucijos nustatė, kad statiniai nepašalinti.

36. 2017 m. vasario mėn. pareiškėjas pateikė prašymą, kad valdžios institucijos jam išnuomotų žemės sklypą. 2017 m. kovo mėn. šios institucijos atsakė, kad valstybinė žemė gali būti išnuomojama, jeigu ji užstatyta fiziniams ar juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausančiais statiniais. Į tokių objektų sąrašą nepatenka laikinieji statiniai, inžineriniai tinklai, statiniai, neturintys aiškios funkcinės priklausomybės ar apibrėžto naudojimo, kiti statiniai, kurie tarnauja pagrindiniam statiniui. Institucijos nurodė, kad buitinių nuotekų valymo įrenginiai nelaikytini savarankišku objektu, todėl pareiškėjui žemės sklypas negalėjo būti išnuomotas.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

A. Konstitucija

37. 7 straipsnyje nurodyta:

„<...>

Įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės.

<...>“.

38. Konstitucijos 23 straipsnyje nurodyta:

„Nuosavybė neliečiama.

Nuosavybės teises saugo įstatymai.

Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.“

B. Civilinis kodeksas

39. Remiantis 1.80 straipsniu, imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Kai sandoris negalioja, viena jo šalis privalo grąžinti kitai sandorio šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucija). Kai negalima grąžinti to, kas gauta natūra, šalis turi atlyginti to vertę pinigais, jeigu įstatymai nenumato kitokių sandorio negaliojimo pasekmių.

40. 4.37 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti.

41. Pagal 4.47 straipsnio 1 dalies 1 punktą nuosavybės teisė gali būti įgyjama pagal sandorius.

42. 4.111 straipsnio 1 dalyje servitutas apibrėžtas kaip teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto tinkamą naudojimą.

43. Pagal 4.112 straipsnio 1 dalį servitutu suteikiamos servituto turėtojui konkrečios naudojimosi konkrečiu svetimu daiktu teisės arba atimamos iš tarnaujančiojo daikto savininko konkrečios naudojimosi daiktu teisės.

44. Pagal 4.117 straipsnį kelio servitutu gali būti nustatoma teisė naudotis pėsčiųjų taku, antžeminėms transporto priemonėms skirtu keliu ir taku galvijams varyti.

45. 4.123 straipsnyje nurodyta, kad gali būti nustatomi servitutai, suteikiantys teisę tiesti požemines ir antžemines komunikacijas, aptarnauti jas bei jomis naudotis, taip pat kiti servitutai.

46. 4.124 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad servitutą gali nustatyti įstatymai, sandoriai ir teismo sprendimas, o įstatymo numatytais atvejais – administracinis aktas. 4.124 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad nustatant servitutus visais atvejais turi būti ir daikto savininko valia, išskyrus atvejus, kai servitutą nustato įstatymai ar teismo sprendimas.

47. 4.126 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismo sprendimu servitutas nustatomas, jeigu savininkai nesusitaria, o nenustačius servituto nebūtų įmanoma daikto naudoti pagal paskirtį. 4.126 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad daikto savininkas ar valdytojas gali kreiptis į teismą dėl servituto nustatymo teismo sprendimu.

48. 6.145 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad išimtiniais atvejais teismas gali pakeisti restitucijos būdą arba apskritai jos netaikyti, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai pablogėtų.

49. 6.146 straipsnyje nurodyta, kad sandorį pripažinus negaliojančiu, restitucija atliekama natūra, išskyrus atvejus, kai tai neįmanoma arba

sukeltų didelių nepatogumų šalims. Tokiu atveju restitucija atliekama sumokant ekvivalentą pinigais.

50. 6.551 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad valstybinė žemė išnuomojama ne aukciono būdu, jeigu ji užstatyta fiziniams ar juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausančiais statiniais, taip pat kitais įstatymų numatytais atvejais.

51. Civilinio kodekso 6.271 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Žalą, atsiradusią dėl savivaldybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti savivaldybė iš savivaldybės biudžeto nepaisydama savo darbuotojų kaltės. Kaip nurodyta 6.271 straipsnio 2 dalyje, šiame straipsnyje terminas „valdžios institucija“ reiškia bet kokią viešosios teisės subjektą (valstybės ar savivaldybės instituciją, pareigūną, valstybės tarnautoją ar kitokį šių institucijų darbuotoją ir t. t.), taip pat privatų asmenį, atliekantį valdžios funkcijas. 6.271 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad šiame straipsnyje vartojamas terminas „aktas“ reiškia bet kokią valdžios institucijos ar jos darbuotojų veiksmą (veikimą, neveikimą), kuris tiesiogiai daro įtakos asmenų teisėms, laisvėms ir interesams (valstybės ar savivaldybės institucijų priimami teisės ar individualūs aktai, administraciniai aktai, fiziniai aktai ir t. t., išskyrus teismo nuosprendžius, sprendimus ir nutartis). 6.271 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad valstybės ar savivaldybės civilinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda, jeigu valdžios institucijų darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti.

52. Pagal 6.272 straipsnio 1 dalį žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo, neteisėto administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimo, atlygina valstybė visiškai, nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės. 6.272 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad žalą, atsiradusią dėl neteisėtų teisėjo ar teismo veiksmų nagrinėjant civilinę bylą, atlygina valstybė visiškai, jeigu žala atsirado dėl teisėjo ar kito teismo pareigūno kaltės. 6.272 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, be turtinės žalos, atlyginama ir neturtinė žala. Pagal 6.272 straipsnio 4 dalį, jeigu žala atsirado dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros ar teismo pareigūnų ar teisėjų tyčinių veiksmų, tai valstybė, atlyginusi žalą, įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę iš atitinkamų pareigūnų įstatymų nustatyta tvarka išieškoti įstatymų nustatyto dydžio sumas.

C. Civilinio proceso kodeksas

53. Kaip nurodyta 49 straipsnio 1 dalyje, įstatymų numatytais atvejais prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti.

54. 50 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prokuroras, pareiškęs ieškinį viešajam interesui apginti, turi visas ieškovo procesines teises ir pareigas, išskyrus atvejus, kai kiti įstatymai nustato kitaip.

55. Pagal 315 straipsnio 2 dalies 3 punktą apeliacinis procesas gali būti nutrauktas, jeigu skundžiamas sprendimas (nutartis), kuris pagal įstatymus negali būti apeliacinio apskundimo objektas.

56. 365 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad prašymus dėl proceso atnaujinimo siekiant apginti viešąjį interesą gali paduoti generalinis prokuroras.

57. 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad procesas gali būti atnaujinamas, jeigu naujai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu. 366 straipsnio 1 dalies 9 punkte nustatyta, kad procesas gali būti atnaujinamas, jeigu pirmosios instancijos teismo sprendime (nutartyje) yra padaryta aiški teisės normos taikymo klaida ir sprendimas (nutartis) nebuvo peržiūrėtas apeliacine tvarka. Generalinis prokuroras prašymus atnaujinti procesą šiame punkte numatytu pagrindu taip pat turi teisę paduoti ir dėl teismo sprendimų (nutarčių), kurie buvo peržiūrėti apeliacine tvarka.

58. 368 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prašymas atnaujinti procesą gali būti pateikiamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią jį pateikiantis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą.

59. 370 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad dėl teismo nutarties, kuria procesą atnaujinti atsisakyta, gali būti paduotas atskirasis skundas. Apeliacinės instancijos teismo nutartis, kuria atsisakyta atnaujinti procesą, gali būti skundžiama kasacine tvarka.

D. Kiti teisės aktai

60. Pagal Prokuratūros įstatymo 8 straipsnio 1 straipsnio 7 punktą viena iš prokuratūros funkcijų yra ginti viešąjį interesą.

61. Žemės reformos įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žemės reforma vykdoma pagal žemės reformos žemėtvarkos projektus.

62. Žemės įstatymo 9 straipsnio 6 dalies 1 punkte nurodyta, kad valstybinė žemė gali būti išnuomota, jei ji užstatyta fiziniams ir juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausančiais statiniais (išskyrus laikinuosius statinius, inžinerinius tinklus, statinius, neturinčius aiškios funkcinės priklausomybės ar apibrėžto naudojimo, arba kitus statinius, kurie tarnauja pagrindiniam statiniui ar įrenginiui arba jo priklausiniui).

63. Bylai reikšmingu metu Žemės reformos įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje buvo uždrausta privatiems asmenims parduoti žemę, reikalingą kelių apsaugai.

64. Bylai reikšmingu metu Vietos savivaldos pagrindų įstatymo 11 straipsnyje buvo nurodyta, kad sprendimą dėl žemės skyrimo juridiniams ir fiziniams asmenims galėjo priimti tik apylinkės, gyvenvietės, rajono ar miesto taryba.

65. Bylai reikšmingu metu Vyriausybės 1992 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 89 „Dėl žemės sklypų ne žemės ūkio veiklai bei sodininkų bendrijų narių sodų sklypų pardavimo ir nuomos tvarkos“ miesto ir rajono valdybos buvo įpareigosotos nuo nutarimo priėmimo dienos nutraukti žemės sklypų skyrimą ne konkurso tvarka.

66. 1996 m. birželio 19 d. Vyriausybė patvirtino Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo dokumentų registro nuostatus.

67. Vyriausybės 1999 m. birželio 2 d. nutarimo Nr. 692 „Dėl naujų kitos paskirties valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos“ 2.15 punkte nurodyta, kad ne aukciono būdu gali būti parduodami valstybinės žemės plotai, įsiterpę tarp privačių žemės sklypų ar išnuomotų valstybinės žemės sklypų; įsiterpę žemės sklypai negali būti didesni kaip 0,04 ha gyvenamosiose teritorijose ir 0,5 ha kitose teritorijose. Atskiro sklypo suformavimas šiuose plotuose turi būti neįmanomas.

E. Teismų praktika

68. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad tais atvejais, kai restitucijos nepakanka pažeistoms asmenų teisėms ar viešajam interesui apginti, gali būti taikomi subsidiarūs civilinių teisių gynimo būdai. Vienas tokių būdų yra nuostolių atlyginimas (2009 m. lapkričio 26 d. sprendimas, Nr. 3K-3-532/2009).

69. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad teismas, pripažinęs sandorį niekiniu, *ex officio* sprendžia restitucijos taikymo klausimą (2006 m. sausio 3 d. nutartis, Nr. 3K-7-4/2006).

70. Su pareiškėju nesusijusioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išnagrino ieškinį dėl turtinės žalos atlyginimo, paduotą G. A. V., kuris buvo įsigijęs žemės sklypą iš valstybės. Vėliau nuspręsta, kad žemė jam skirta pažeidžiant tuo metu galiojusiai nacionalinei teisei. Pirkimo–pardavimo sutartis panaikinta, žemė grąžinta valstybei, o G. A. V. sumokėta 1 604 eurų kompensacija. G. A. V skundėsi, kad jis prarado nuosavybę, todėl jam turėjo būti atlyginta pagal rinkos vertę. Pirmosios instancijos teismas G. A. V priteisė 66 682 eurus turtinei žalai ir 2 317 eurų neturtinei žalai atlyginti. Apeliacinės instancijos teismas vėliau panaikino sprendimo dalį dėl turtinės žalos priteisimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo tik pareiškėjo skundą dėl panaikintos sprendimo dalies dėl turtinės žalos priteisimo, nes skundas dėl neturtinės žalos priteisimo nebuvo pateiktas.

Teismas konstatavo, kad pritaikyta restitucija neatima teisės reikalauti žalos atlyginimo. Tačiau nagrinėjamu atveju G. A. V. niekada nebuvo tapęs teisėtu ginčo žemės savininku, todėl argumentas, kad praradęs sklypą jis patyrė turtinę žalą, buvo nepagrįstas. G. A. V. neįrodė, kad turėjo realią galimybę teisėtai įsigyti atitinkamą žemės sklypą. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paliko Lietuvos apeliacinio teismo nutartį nepriteisti jam turtinės žalos atlyginimo nepakeistą (2010 m. balandžio 27 d. nutartis, Nr. 3K-3-189/2010).

71. Kitoje su pareiškėju nesusijusioje byloje A. S. kreipėsi į teismą reikalaudamas atlyginti 74 902 eurų turtinę žalą ir 28 962 eurų neturtinę žalą. Valdžios institucijos A. S. ir B. R. buvo skyrusios du sklypus, kuriuos pardavę jie abu gavo po 7 241 eurą. Valdžios institucijų sprendimai skirti A. S. ir B. R. sklypus vėliau buvo panaikinti ir jie įpareigoti sumokėti po 41 705 eurus. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjo reikalavimą atmetė. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad sprendimas nepriteisti A. S. turtinės žalos buvo pagrįstas, nes restitucijos procesas dar nebuvo užbaigtas, todėl nebuvo įmanoma nustatyti sklypo, kuris bus perduotas A. S., vertės. Vis dėlto teismas priteisė pareiškėjai 2 869 eurus neturtinei žalai, kurią ji patyrė dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų, atlyginti (2011 m. sausio 13 d. nutartis, Nr. A-502-99-11).

72. Dar vienoje su pareiškėju nesusijusioje byloje E. siekė priteisti kompensaciją dėl tariamai neteisėtų valdžios veiksmų teritorijų planavimo srityje. Bendrovė prašė priteisti išlaidų, kurias ji patyrė parengdama detalų planą, archeologinį vietovės tyrimą ir pastatų komplekso projektą, kompensaciją. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nusprendė, kad bendrovės patirtos 83 782 eurų išlaidos pagrįstos; tačiau konstatavo, kad bendrovė nebuvo pakankamai rūpestinga ir nusprendė jai priteisti 41 891 eurą turtinei žalai atlyginti (2011 m. gruodžio 15 d. sprendimas, Nr. A-62-1119-11).

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS PIRMOJO PROTOKOLO 1 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

73. Remdamasis Konvencijos 8 straipsniu ir Konvencijos Pirmojo protokolo 1 straipsniu, pareiškėjas skundėsi, kad jo teisė į jam priklausančią namą buvo pažeista, nes juo naudotis būtinos komunikacijos buvo žemės sklype, kurį jis turėjo grąžinti valstybei, o jam skirta 4,34 euro kompensacija buvo per maža. Teismas mano, kad pareiškėjo skundas nagrinėtinas tik remiantis Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsniu, kuriame nustatyta:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokių būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokius, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.“

A. Priimtinumai

74. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių, nes nesikreipė su atskiru civiliniu ieškiniu pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį dėl turtinės ir (ar) neturtinės žalos atlyginimo. Vyriausybė rėmėsi „įprasta [nacionalinių] teismų praktika“, pagal kurią pareiškėjams priteisiamos kompensacijos (žr. šio sprendimo 70–72 punktus).

75. Pareiškėjas teigė, kad tokia teisinės gynybos priemonė būtų buvusi neveiksminga.

76. Teismas remiasi savo išvadomis byloje *Tunaitis prieš Lietuvą* (no. 42927/08, § 19, 2015-11-24, ir ten nurodytos bylos), kurioje nebuvo įrodyta, kad tuo metu, kai peticija pateikta Teismui, ieškinys pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį būtų buvusi veiksminga teisinės gynybos priemonė, kuria būtų buvę galima sėkmingai pasinaudoti. Be to, Teismas nemano, kad trijų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos pavyzdžių, kuriais remiasi Vyriausybė, pakanka, kad tai būtų galima laikyti įprasta teismų praktika. Tik vienoje iš tų bylų pareiškėjui priteistas turtinės žalos atlyginimas, o kiti du ieškiniai atmesti. Todėl Teismas nemano, kad naujas procesas pagal Civilinio kodekso 6.271 straipsnį būtų galėjęs pasibaigti pareiškėjui palankiau nei daugelis procesų, kuriuose jis jau dalyvavo.

77. Todėl Teismas atmeta Vyriausybės prieštaravimą, kad pareiškėjas nepanaudojo visų vidaus teisinės gynybos priemonių.

78. Be to, Teismas pažymi, kad pareiškėjo skundai nėra akivaizdžiai nepagrįsti Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu. Teismas taip pat pažymi, kad jie nėra nepriimtini kokiu nors kitu pagrindu. Todėl jie pripažintini priimtinais.

B. Esmė

1. Šalių teiginiai

79. Pareiškėjas teigė, kad žemės sklypą įsigijo sąžiningai, pagal valdžios institucijų sprendimus, kuriais jam skirti keli sklypai, ir pirkimo–pardavimo sutarties pagrindu (žr. šio sprendimo 6–8 punktus). Jis teigė, kad 0,05 ha

sklype jau buvo įrengęs buitinių nuotekų valymo įrenginius bei dujotiekio ir vandentiekio įvadus, bet dėl vykstančio proceso negalėjo netrukdomai naudotis savo nuosavybe, o tai labai pakenkė jo ir jo šeimos gerovei.

80. Pareiškėjas taip pat teigė, kad žemės sklypo rinkos vertė tuo metu, kai jis neteko nuosavybės teisės į jį, buvo gerokai didesnė nei jo gauti 15 litų, o tai reiškia, kad jis negavo tinkamos kompensacijos už prarastą savo nuosavybę.

81. Vyriausybė pripažino, kad įpareigojimas grąžinti valstybei 0,05 ha sklypą apribojo pareiškėjo teisę netrukdomai naudotis nuosavybe, tačiau tvirtino, kad šis apribojimas nepažeidė Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnio. Vyriausybė teigė, kad žemė pareiškėjui skirta ir parduota pažeidžiant „imperatyvias teisės normas“ (žr. šio sprendimo 16, 25, 61, 64 ir 65 punktus), todėl sprendimas taikyti restituciją priimtas vadovaujantis galiojančia nacionaline teise. Vyriausybė taip pat laikėsi nuomonės, kad pareiškėjo nuosavybės teisių apribojimas pagrįstas kaip būtinas „visuomenės interesams“, t. y. siekiant užtikrinti teisėtą valstybinės žemės pardavimą ir gatvės struktūrą.

82. Be to, Vyriausybė nurodė, kad pareiškėjas galėjo išvengti neigiamų pasekmių, jei būtų kreipęsis į nacionalinės valdžios institucijas su prašymu nustatyti servitutą ar sudaryti ilgalaikę žemės nuomos sutartį. Tačiau su nacionalinės valdžios institucijomis bendradarbiauti jis nepageidavo. Be to, padėtis *de facto* vis dar buvo nepasikeitusi, nes pareiškėjas tebesinaudojo valstybine žeme ir nebuvo pašalinęs nė vieno savo statinio.

2. Teismo vertinimas

a) Bendrieji principai

83. Svarbūs bendrieji principai dėl Pirmojo protokolo 1 straipsnio taikymo išdėstyti sprendime byloje *Pyrantienė prieš Lietuvą* (no. 45092/07, §§ 37-40, 2013-11-12).

b) Bendrųjų principų taikymas šioje byloje

84. Šioje byloje šalys neginčija, kad buvo „atimta nuosavybė“, kaip tai suprantama pagal Pirmojo protokolo 1 straipsnio antrą sakinį. Todėl Teismas turi nustatyti, ar nagrinėjamas atėmimas buvo pateisinamas pagal minėtą nuostatą.

i) Apribojimo teisėtumas

85. Teismas pažymi, kad nacionalinių teismų sprendimai, įpareigojantys pareiškėją grąžinti 0,05 ha žemės valstybei ir panaikinantys potvarkius, kuriais šis sklypas jam skirtas, taip pat panaikinantys dalį 1993 m. pasirašytos pirkimo–pardavimo sutarties, buvo pagrįsti nacionalinės teisės nuostatomis (žr. šio sprendimo 39, 49, 64 ir 65 punktus).

ii) Teisėtas tikslas

86. Dabar teismas turi įvertinti, ar šiuo nuosavybės atėmimu buvo siekiama teisėto tikslo, t. y. ar tai buvo būtina „visuomenės interesams“.

87. Teismas yra konstatavęs, kad nacionalinės valdžios institucijos dėl savo žinių apie visuomenę ir jos poreikius gali geriau negu tarptautinis teismas įvertinti, kas yra būtina „visuomenės interesams“. Todėl pagal Konvencijoje nustatytą teisių apsaugos sistemą nacionalinės valdžios institucijoms tenka atlikti pradinį vertinimą, ar esama visuomenės intereso, dėl kurio reikėtų atimti nuosavybę. Šiuo atveju, kaip ir kitais atvejais, patenkančiais į Konvencijos apsaugos sritį, nacionalinės valdžios institucijos turi tam tikrą vertinimo laisvę (žr. *Moskal v. Poland*, no. 10373/05, § 61, 2009-09-15, § 61; *Pincová and Pinc v. the Czech Republic*, no. 36548/97, § 47, ECHR 2002-VIII; ir *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 45).

88. Kaip jau nurodyta, priemonė, dėl kurios skundžiamasi, buvo skirta ištaisyti valdžios institucijų klaidas ir apsaugoti valstybinės žemės pardavimo procesą, užtikrinant, kad asmenims valstybės sąskaita nebūtų skirta daugiau turto, nei jiems priklauso (žr., *mutatis mutandis*, *Misiukonis and Others v. Lithuania*, no. 49426/09, § 57, 2016-12-15). Tokiomis aplinkybėmis ir atsižvelgdamas į valstybei suteiktą vertinimo laisvę Teismas pripažįsta, kad nuosavybės atėmimas iš pareiškėjo pasitarnavo ne tik jo kaimynų, bet ir visos visuomenės interesams (žr. *mutatis mutandis*, *Bečvār and Bečvárová v. the Czech Republic*, no. 58358/00, § 67, 2004-12-14).

iii) Proporcingumas

89. Teismas primena, kad bet koks nuosavybės apribojimas turi būti ne tik teisėtas ir siekti teisėto tikslo, bet ir atitikti proporcingumo reikalavimą. Privaloma užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp visuomenės bendrojo intereso poreikių ir asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų, toks teisingos pusiausvyros siekis būdingas visai Konvencijai. Reikiama pusiausvyra neužtikrinama, jeigu atitinkamam asmeniui tenka asmeninė ir per didelė našta (žr. *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, 1982 m. rugsėjo 23 d., §§ 69–74, Series A no. 52; *Brumărescu v. Romania* [GC], no. 28342/95, § 78, ECHR 1999-VII; ir *Anthony Aquilina v. Malta*, no. 3851/12, §§ 58–59, 2014-12-11, ir juose cituojamas bylas).

90. Šioje byloje neginčijama, kad nacionalinės valdžios institucijų sprendimai skirti, o vėliau ir parduoti pareiškėjui ginčijamą 0,05 ha sklypą pažeidė esmines atitinkamų teisės aktų nuostatas (žr. šio sprendimo 17, 25 ir 26 punktus). Šiuo atžvilgiu Teismas primena, kad gero valdymo principas paprastai nedraudžia valdžios institucijoms ištaisyti atsitiktinių klaidų, net jei jas lėmė jų pačių nerūpestingumas. Tačiau bet kokios valstybės valdžios institucijos padarytos klaidos rizika turi tekti valstybei, o klaidos negali būti taisomos suinteresuotų fizinių asmenų sąskaita (žr. *Romankevič v.*

Lithuania, no. 25747/07, §§ 38-39, 2014-12-02, *Albergas and Arlauskas v. Lithuania*, no. 17978/05, § 59, 2014-05-27, ir ten nurodytas bylas).

91. Šiuo atžvilgiu Teismas pažymi, kad žemės pardavimo procedūras atliko oficialios institucijos, įgyvendinančios valstybės valdžios įgaliojimus. Nėra jokių požymių, kad pareiškėjas būtų kaip nors prisidėjęs prie neteisėtų sprendimų priėmimo. Teismas mano, kad pareiškėjas neturėjo pakankamai priežasčių abejoti minėtų sprendimų teisėtumu ir turėjo teisę tikėtis, kad jie nebus atgaline data pripažinti negaliojančiais jo nenaudai (žr. *mutatis mutandis*, *Gladysheva v. Russia*, no. 7097/10, §§ 79–80, 2011-12-06, ir *Tunaitis*, cituota pirmiau, § 39, *Misiukonis and Others*, cituota pirmiau, § 59).

92. Šioje byloje nacionaliniai teismai konstatavo, kad pareiškėjas turėjo žinoti, jog ginčijama sklypo dalis užtvers kelią ir pareiškėjas nebuvo pakankamai rūpestingas (žr. šio sprendimo 26 punktą). Teismas su šia išvada negali sutikti. Teismas atkreipia dėmesį į nacionalinių teismų teiginį, kad įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės ir kad Zujūnų gyvenvietės plane pažymėtas besitęsiantis kelias, patenkantis į pareiškėjo 0,05 ha sklypą (žr. šio sprendimo 26 punktą). Tačiau Teismas pažymi, kad žemės pirkimo metu Vilniaus apskrities detaliojo plano nebuvo (žr. šio sprendimo 8 punktą) ir Teritorijų planavimo dokumentų registro nuostatai patvirtinti tik 1996 m. (žr. šio sprendimo 66 punktą). Todėl Teismas nemato pakankamai rimto pagrindo konstatuoti, kad pareiškėjas turėjo abejoti kompetentingų valdžios institucijų veiksmais, o ne tikėtis, kad jos padarys viską, kad išvengtų teisės aktų taikymo klaidų (žr. *mutatis mutandis*, *Misiukonis and Others*, cituota pirmiau, § 60). Visų pirma Teismas atsižvelgia į tai, kad nacionaliniai teismai jau buvo priėmę pareiškėjui palankius sprendimus (žr. šio sprendimo 11–14 ir 17 punktus), kuriuose nurodyta, kad pareiškėjo kaimynai turėjo galimybę patekti į savo žemės sklypus (plg. *Răchită v. Romania*, no. 15987/09, §§ 69-70, 2016-05-17), ir šios išvados jau turėjo *res judicata* galią ir negalėjo būti ginčijamos (žr., *mutatis mutandis*, *Brumărescu*, cituota pirmiau, § 61; *Esertas v. Lithuania*, no. 50208/06, §§ 20-21, 2012-05-31; *Nekvedavičius v. Lithuania*, no. 1471/05, § 74, 2013-12-10).

93. Teismas taip pat pažymi, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad pareiškėjas buvo sąžiningas žemės įgijėjas (žr. šio sprendimo 14 punktą). Teismas nemato priežasčių minėtomis išvadomis abejoti (žr., *mutatis mutandis*, *Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia* [GC], no. 71243/01, § 120, 2012-10-25, ir *Žilinskienė v. Lithuania*, no. 57675/09, § 51, 2015-12-01).

94. Be to, Teismas mano, kad pareiškėjas neturėjo pagrindo nuogaustauti, kad gali prarasti savo žemę, ar tikėtis, kad prokuroras ir vėliau generalinis prokuroras dės tiek daug pastangų (žr. 15, 18, 21 ir 24 punktus).

95. Be to, Teismas pažymi, kad praradęs nuosavybės teises į žemę pareiškėjui sumokėta 15 litų kompensacija, kuri nominaliai atitiko 1993 m.

sumokėtą kainą. Pagal pareiškėjo pateiktą įvertinimą jo padarytų ginčo sklypo pagerinimų rinkos vertė 2008 m. spalio mėn. siekė 74 972 litus (21 713 eurų). Nors nacionalinės valdžios institucijos nepateikė jokių paskaičiavimų, Teismas mano esant pagrįsta teigti, kad žemės rinkos vertė 2008 m., kai buvo priimtas pirmas sprendimas prokuroro naudai, ir 2014 m., kai buvo atmetas pareiškėjo prašymas atnaujinti procesą, viršijo nominalią kainą, kurią jis sumokėjo 1993 m. Taip pat pažymėtina, kad pareiškėjui sumokėti 15 litų akivaizdžiai smarkiai nuvertėjo ir neatspindi žemės vertės po 15 ar juo labiau po 21 metų. Todėl Teismas konstatuoja, kad pareiškėjui 2008 m. sumokėtos 15 litų kompensacijos aiškiai nepakako naujam panašiam žemės sklypui nusipirkti (žr., *mutatis mutandis*, *Velikovi and Others v. Bulgaria*, nos. 43278/98 ir 8 kiti, § 207, 2007-03-15; ir *Padalevičius v. Lithuania*, no. 12278/03, § 69, 2009-07-07).

96. Teismas atsižvelgia į Vyriausybės argumentą, kad pareiškėjas dar nepašalino savo statinių iš ginčijamo sklypo. Tačiau negalima ignoruoti to, kad nuosavybės teisės į žemę VĮ Registrų centre užregistruotos Lietuvos Respublikos vardu ir pareiškėjui neleista jos išsinuomoti (žr. šio sprendimo 36 punktą), o tai reiškia, kad statiniai bus pašalinti pagal privalomus nacionalinių teismų sprendimus šioje byloje (žr. šio sprendimo 26 punktą).

97. Teismas primena, kad nuosavybę paėmus nesumokant sumos, pagrįstai susijusios su jos verte, paprastai neužtikrinama teisinga pusiausvyra tarp bendrojo visuomenės intereso poreikių ir asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų ir pareiškėjui užkraunama neproporcinga našta (žr. *The Holy Monasteries v. Greece*, 1994-1209, § 71, Series A no. 301-A, ir *Former King of Greece and Others v. Greece* [GC], no. 25701/94, § 89, ECHR 2000-XII; *Padalevičius*, cituota pirmiau, § 66; ir *Albergas and Arlauskas*, cituota pirmiau, § 73). Pagal Teismo praktiką, suformuluotą nagrinėjant panašias bylas, susijusias su nuosavybės nusavinimu, minėta pusiausvyra paprastai užtikrinama tada, kai asmeniui, kurio nuosavybė paimama, išmokėta kompensacija pagrįstai susijusi su to turto „rinkos“ verte, nustatyta nusavinimo metu (žr. *Pincová and Pinc*, cituota pirmiau § 53; *Vistiņš and Perepjolkins*, cituota pirmiau, § 111; ir *Guiso-Gallisay v. Italy* (just satisfaction) [GC], no. 58858/00, § 103, 2009-12-22). Iš to darytina išvada, kad kompensacijos už pareiškėjo nuosavybės teisės į žemę praradimą suma turi būti apskaičiuojama pagal nuosavybės vertę jos praradimo dieną.

98. Tačiau Teismas mano, kad pareiškėjui priteista 15 litų kompensacija nepakankamai sušvelnino jam dėl nuosavybės teisės praradimo kilusius neigiamus padarinius. Skirtumas tarp žemės rinkos vertės ir paskirtos kompensacijos pernelyg didelis, kad Teismas galėtų konstatuoti, jog tarp visuomenės interesų ir pareiškėjo pagrindinių teisių išlaikyta „teisinga pusiausvyra“ (žr., *mutatis mutandis*, *Pyrantienė*, cituota pirmiau, § 71, ir *Vistiņš and Perepjolkins*, cituota pirmiau, § 130).

99. Pirmiau pateiktų argumentų pakanka, kad Teismas galėtų daryti išvadą, kad dėl sąlygų, kuriomis iš pareiškėjo atimtos nuosavybės teisės į žemę, jam teko asmeninė ir per didelė našta ir valdžios institucijos neužtikrino teisingos pusiausvyros tarp viešojo intereso reikalavimų ir pareiškėjo teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Todėl buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.

II. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMAS

100. Pareiškėjas, remdamasis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, taip pat skundėsi, kad teismo procesas vyko pernelyg ilgai.

101. Vyriausybė tvirtino, kad skundas nepriimtinas, nes pareiškėjas nepanaudojo civilinėje teisėje numatytos teisinės gynybos priemonės ir nepareikalavo iš valstybės žalos atlyginimo dėl teismo proceso trukmės. Vyriausybė rėmėsi Civilinio kodekso 6.272 straipsniu ir byla *Savickas ir kiti prieš Lietuvą* ((dec.), no. 66365/09, §§ 86–88, 2013-10-15), kurioje Teismas padarė išvadą, kad veiksminga vidaus teisinės gynybos priemonė siekiant atlyginimo už teisės į bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką pažeidimą Lietuvoje numatyta nuo 2007 m. rugpjūčio 6 d. Todėl po minėtos datos pateiktų peticijų atveju pareiškėjai pirmiausia turėjo kreiptis į Lietuvos teismus su ieškiniais valstybei dėl žalos atlyginimo pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį (ibid., §§ 86–88).

102. Teismas anksčiau jau yra konstatavęs, kad Lietuvos teisėje numatyta veiksminga vidaus teisinės gynybos priemonė dėl pernelyg ilgos proceso trukmės – civilinis ieškinys valstybei dėl žalos atlyginimo pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį, ir kad nuo 2007 m. rugpjūčio 6 d. šia teisinės gynybos priemone būtina pasinaudoti prieš teikiant peticiją Teismui (ibid., §§ 86–88). Pareiškėjas peticiją pateikė 2013 m. spalio 24 d., prieš tai nepateikęs ieškinio dėl žalos atlyginimo nacionaliniuose teismuose. Todėl Teismas nusprendžia, kad šis skundas turi būti atmestas pagal 35 straipsnio 1 ir 4 dalis, nes nebuvo pasinaudota vidaus teisinės gynybos priemonėmis.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

103. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prirėikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

104. Turtinei žalai atlyginti pareiškėjas reikalavo 41 722 eurų, remdamasis 0,05 ha sklypo ir jo atliktų pagerinimų rinkos kaina. Be to, jis reikalavo 30 000 eurų neturtinei žalai atlyginti, 9 464 eurų bylinėjimosi

nacionaliniuose teismuose ir Teisme išlaidoms ir sąnaudoms ir 341 euro peticijos formos ir pareiškėjo pastabų teismui vertimo išlaidoms atlyginti.

105. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas nepagrindė savo reikalavimo priteisti turtinę žalą. Ji teigė, kad nurodyta suma kelia abejonių, nes tuo metu, kaip pareiškėjas įsigijo žemę, kelias jau buvo pažymėtas vietovės planuose ir vargu ar sklypą apskritai buvo galima parduoti rinkoje. Sklypo pagerinimų klausimu Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas vis dar galėjo naudotis požeminėmis komunikacijomis, taigi nepatyrė jokios turtinės žalos.

106. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjas neįrodė tiesioginio priežastinio ryšio tarp tariamai patirtos neturtinės žalos ir tariamo pareiškėjo teisės netrukdomai naudotis nuosavybe pažeidimo. Be to, Vyriausybė pareiškė, kad pareiškėjas neįrodė, kad reikalaujamos atlyginti išlaidos ir sąnaudos, įskaitant vertimo išlaidas, buvo realiai patirtos, būtinos ir pagrįstos. Todėl Vyriausybė prašė Teismo atmesti pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo kaip per didelius ir nepagrįstus.

107. Šiomis aplinkybėmis Teismas mano, kad Konvencijos 41 straipsnio taikymo klausimas neparengtas spręsti. Todėl, atkreipiant dėmesį į tai, kad yra galimybė valstybei atsakovei ir pareiškėjui susitarti, būtina jį atidėti (Teismo reglamento 75 taisyklės 1 ir 4 dalys).

108. Taigi Teismas atideda šį klausimą ir ragina Vyriausybę ir pareiškėją per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią sprendimas pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį taps galutinis, pateikti poziciją raštu dėl pareiškėjui priteistinos žalos, išlaidų ir sąnaudų sumos ir visų pirma pranešti Teismui apie bet kokią galimą jų tarpusavio susitarimą.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* skundą pagal Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnį priimtiniu, o kitą peticijos dalį nepriimtina.
2. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis.
3. *Nusprendžia*, kad Konvencijos 41 straipsnio taikymo klausimas neparengtas spręsti, todėl:
 - a) *atideda* minėtą klausimą;
 - b) *ragina* Vyriausybę ir pareiškėją per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią šis sprendimas pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį taps galutinis, pateikti rašytines pastabas šiuo klausimu ir pranešti Teismui apie bet kokią galimą jų susitarimą;
 - c) *atideda* tolesnį procesą ir suteikia Kolegijos pirmininkui teisę prireikus jį atnaujinti.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2017 m. spalio 31 d.,
vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Marialena Tsirli
Kanclerė

Ganna Yudkivska
Pirmininkė